

De rijke dwaas

In het twaalfde hoofdstuk van het Lukasevangelie vinden we opnieuw een gelijkenis die alleen door Lukas is beschreven. Tegen “iemand uit de menigte” zei de Here:

“Het land van een rijk mens bracht veel op, en hij overlegde bij zichzelf en zei: Wat zal ik doen?, want ik heb niets waarin ik mijn vruchten kan verzamelen. En hij zei: Dit zal ik doen: ik zal mijn schuren afbreken en grotere bouwen, en ik zal daar al mijn gewas en mijn goederen verzamelen; en ik zal tot mijn ziel zeggen: Ziel, je hebt vele goederen liggen voor vele jaren; rust, eet, drink, wees vrolijk. God echter zei tot hem: Dwaas, in deze nacht zal men uw ziel van u afeisen, en wat u hebt bereid, voor wie zal het zijn?” (Luk. 12:16-20)

Wat de boer in de gelijkenis deed, is op het eerste gezicht heel verstandig. Zijn land bracht een veel grotere oogst op dan hij op zijn boerderij kon bergen. Hij nam daarom het besluit om zijn krappe schuren af te breken en op zijn erf grotere schuren te bouwen. Die zouden hem in staat stellen om de producten van zijn land op te slaan. De meeste Nederlanders zouden de boer uit het verhaal gelijk geven en tegen hem zeggen: “Als je je het kunt permitteren, dan moet je het zeker doen!” Maar God noemt deze boer een dwaas. Wat was de reden van dat oordeel? En wat wilde de Heiland ons met deze gelijkenis leren?

Het opschrift

Toen de Here de gelijkenis vertelde, plaatste Hij als het ware een opschrift boven het verhaal. Hij zei:

“Ook al heeft iemand overvloed, zijn leven behoort niet tot zijn bezittingen” (Luk. 12:15)

In de oorspronkelijke Griekse tekst is de bouw van deze zin merkwaardig. Er staat letterlijk:

“Niet in het overvloeien tot iemand is het leven van hem uit de bezittingen aan hem”

Dat zou kunnen betekenen: “Al zijn je inkomsten ook nog zo overvloedig, dat is geen garantie dat je in leven blijft”. Het zou ook kunnen betekenen: “Bezittingen, hoe overvloedig ook, zijn geen beveiliging van je leven”.

Bezorgdheid is voor velen het motief om naar meer bezit te streven en te gaan sparen of beleggen. Wanneer er uiteindelijk een flinke vermogensbuffer is ontstaan, waant men zich veilig. Zo redeneerde de rijke boer in de gelijkenis ook: “Omdat ik voor jaren genoeg te eten en te drinken heb, kan ik rust gaan houden en van mijn oogst gaan genieten”. Maar het een volgt niet uit het ander. Dat je gezond blijft is niet een vanzelfsprekend gevolg van het hebben van overvloed.

De aanleiding

De aanleiding om de gelijkenis te vertellen was een vraag van “iemand uit de menigte”. De vraagsteller was geen wetgeleerde, farizeeër, sadduceeër, of Herodiaan, maar een man uit het volk. Terwijl de leiders van Israël niet in Jezus geloofden en Hem voor een demonisch geïnspireerde bedrieger hielden (Luk. 11:14-23), meende de menigte dat Hij een profeet (wellicht zelfs Elia, de voorloper van de Messias), of de Messias zelf was (Luk. 7:16, 9:18-20, 18:38-39). Tegen die achtergrond wordt het verzoek van de man begrijpelijk.

De vraagsteller was van mening dat hem onrecht werd aangedaan, en hij wilde aan een man van God een rechterlijke uitspraak ontlokken. Hij drong bij de Here Jezus aan: “Zeg mijn broer dat hij de erfenis met mij moet delen” (Luk. 12:13). Ongetwijfeld hoopte hij met de hulp van deze “man Gods” zijn echte of vermeende recht te kunnen verwerven.

De reactie van de Here was opmerkelijk: “Mens, wie heeft Mij tot rechter of deler over u aangesteld?” (Luk. 12:14). Het opmerkelijke van dit antwoord is niet dat het afwijzend is, maar dat de Heere antwoordde met een citaat uit de Thora. Precies dezelfde bewoordingen vinden we in Ex. 2:14. Aan Joden die de wet kenden kan de zinspeling niet zijn ontgaan.

Toen Mozes als de aangenomen zoon van een Egyptische prinses nog aan het hof vertoefde, had hij het eens opgenomen voor zijn volksgenoten en een opzichter neergeslagen die een Hebreeuwse slaaf mishandelde (Ex. 2:11-12). Enkele dagen later probeerde Mozes twee ruziënde volksgenoten van elkaar te scheiden, waarop een van hen tegen hem zei: “Wie heeft jou als overste en rechter over ons aangesteld?... Ben je soms van plan om mij te doden,

zoals je de Egyptenaar gedood hebt?” (Ex. 2:14). Hierop nam Mozes het besluit om onmiddellijk te vluchten, aangezien zijn misdrijf niet onopgemerkt was gebleven. Pas veertig jaar later werd de vluchteling door God geroepen en als “overste en rechter” over Israël aangesteld.

In de geschiedenis die Lukas beschrijft gebeurde er het omgekeerde als er ooit in het land Egypte had plaatsgevonden. Terwijl een Hebreeuwse slaaf eens had aangegeven dat hij het scheidsrechterschap van Mozes niet op prijs stelde, vroeg een Jood nu of de Messias als scheidsrechter wilde optreden. Ooit had een Hebreëer tegen Mozes gezegd: “Wie heeft jou als overste en rechter over ons aangesteld?”. Nu zei de Messias tegen een Israëliet: “Wie heeft mij tot rechter of deler over jullie aangesteld?”.

Beide geschiedenissen hadden echter een vergelijkbare afloop. Toen de vraag naar zijn bevoegdheid werd gesteld moest Mozes zijn volksgenoten in de steek laten om pas na veertig jaar als hun “overste” terug te keren. Toen de Messias de vraag herhaalde die in het verleden aan Mozes was gesteld, stonden Zijn verwerping en kruisiging voor de deur. Pas na een lange afwezigheid, bij Zijn wederkomst, zal Hij over Israël gaan regeren (Heb. 1:13).

Vreemde kanten

Op het eerste gezicht lijkt de uitleg van de gelijkenis eenvoudig. De Here zei immers: “Let op en waakt voor alle hebzucht” (Luk. 12:15). Bovendien richtte Hij zich nadat Hij de gelijkenis had verteld tot Zijn discipelen en zei tegen hen:

“Daarom zeg Ik u: weest niet bezorgd voor uw leven, wat u zult eten, ook niet voor uw lichaam, waarmee u zich zult kleden. Want het leven is meer dan het voedsel en het lichaam dan de kleding... Zoekt niet wat u eten of wat u drinken zult en weest niet ongerust. Want naar al deze dingen zoeken de volken van de wereld; maar uw Vader weet dat u deze dingen nodig hebt” (Luk. 12:22-23, 29-30)

“Pas op voor hebzucht” is de kern van het verhaal. “Maak je niet bezorgd over de toekomst, wees niet ongerust, vertrouw op de zorg van je hemelse Vader”. “Ieder van ons kan dit ter harte nemen”, zou onze eerste reactie kunnen zijn. “De gelijkenis van de rijke dwaas is gemakkelijk te begrijpen, maar moeilijk in praktijk te brengen”.

Uit het verhaal blijkt niet, wie van de broers door hebzucht werd gedreven. Vermoedelijk was dit bij beiden het geval. De afwezige broer gedroeg zich hebzuchtig, omdat hij niet bereid was om het familie-erfdeel met zijn bloedverwant te delen en alles voor zichzelf wilde houden. De broer die de vraag stelde was eveneens hebzuchtig, want hij wilde de ander dwingen om een deel van het erfgoed af te staan. De waarschuwing van Jezus staat in de meervoudsvorm: "Waakt voor alle hebzucht". De Heere richtte zich tot *elke* toehoorder, en niet alleen tot de "mens uit de menigte".

Wanneer we het kader van de gelijkenis in beschouwing nemen, dan rijst de vraag of een oproep om voor bezitsdrang te waken de enige betekenis van het verhaal is. Met bepaalde dingen uit het tekstverband wordt in de standaard-uitleg namelijk geen rekening gehouden:

1. Het antwoord van Jezus lijkt erg "bot". De vraagsteller kon zich beroepen op de wet van Mozes. In die wet waren regels over het erfrecht opgenomen (zie b.v. Deut. 21:15-17). Als de broer van de vraagsteller tegen de wet inging door een bloedverwant zijn erfdeel te onthouden, dan stond de "mens uit de menigte" toch gewoon in zijn recht?
2. In het antwoord dat de Here gaf vereenzelvigde Hij zich met Mozes door de Thora te citeren, namelijk Ex. 2:14.
3. Uit het Bijbelgedeelte dat op de gelijkenis volgt blijkt dat het verhaal bestemd was voor hoorders uit Israël. De Here zei immers: "Zoekt niet wat u eten of wat u drinken zult en weest niet ongerust. Want naar al deze dingen zoeken *de volken van de wereld...*" Voor mensen uit de volken is het normaal om zich ongerust te maken over hun toekomst, maar Israëlieten behoren te beseffen dat de hemelse Vader voor hen zorgt.
4. De gelijkenis wordt gelezen alsof er stond: "Toen de rijke man bij zichzelf had overlegd en had besloten om te gaan rentenieren, overleed hij nog diezelfde nacht". Maar... dat staat er niet! De rijke man nam een besluit en maakte zijn plannen bekend: "Dit zal ik doen... en ik zal tot mijn ziel zeggen". Toen openbaarde God hem wat er in werkelijkheid zou gaan gebeuren: "Dwaas, nog in deze nacht zal men uw ziel van u afeisen...".
5. De rijke man in de gelijkenis is beslist een bijzonder geval. Want, hoewel kerngezond, kreeg hij te horen dat hij de komende nacht zou overlijden.

Zoals Mozes te horen kreeg dat hij spoedig zou sterven (Deut. 31:14) hoewel zijn lichaam nog krachtig en zijn oog nog scherpziend was (Deut. 34:7).

De symbolen

Naast de betekenis die aan de oppervlakte ligt heeft de gelijkenis van de rijke dwaas vermoedelijk dus nog een verborgen betekenis. Op grond van het Lukasevangelie is er over de symbolen in het verhaal wel het een en ander te zeggen.

1. De hoofdpersoon in de gelijkenis is “een rijk mens” (Luk. 12:16). In het evangelie noemt Jezus zich dikwijls “de Zoon des mensen” (zie b.v. Luk. 12:8,10). Nu is die “Zoon des mensen” volgens de Hebreeuwse Schriften de rijkste mens die er in het heelal bestaat. Want God heeft “alles aan zijn voeten onderworpen” (Ps. 8:5-7, vgl. Luk. 10:22, Joh. 3:35, Heb. 2:8). Hij is “de erfgenaam van alle dingen” (Ps. 2:8, vgl. Heb. 1:2, Matth. 21:38). In heel de schepping is er geen rijkere mens te vinden dan de Messias, want Hem behoort alles toe.

2. Deze “rijke mens” was volgens het evangelie Zijn land komen bezien. Hij had behalve Zijn twaalf discipelen nog zeventig (of tweeënzeventig) anderen uitgezonden om de nabijheid van het koninkrijk der hemelen af te kondigen. Want Hij had vastgesteld, dat Zijn land een grote oogst had opgeleverd. Zijn oordeel was: “De oogst is wel groot, maar de arbeiders zijn weinig” (Luk. 10:2). Het zou moeilijk worden om de hele oogst binnen te halen.

3. Dat de Messias de opbrengst van Zijn land zou binnenbrengen in Zijn schuur, was voorgezegd door Johannes de Doper. Over de Messias die komen zou had Johannes immers opgemerkt:

“Zijn wan is in zijn hand om zijn dorsvloer door en door te zuiveren en de tarwe in zijn schuur samen te brengen, maar het kaf zal Hij met onuitblusbaar vuur verbranden” (Luk. 3:17).

Op grond van deze profetie verwachtte de menigte dat de Messias binnenkort ging rechtspreken en over Israël een zuiverend oordeel ging voltrekken. Spoedig, zo meende men, zou het messiaanse rijk van vrede en gerechtigheid aanbreken, waarin de Israëlieten elkaar konden uitnodigen onder de wijnstok en de vijgenboom, om van het werk van hun handen te genieten. Zoals de rijke mens in de gelijkenis zijn schuren dacht te gaan vullen en meende dat hij kon gaan eten, drinken en vrolijk zijn.

Een mogelijke verklaring

Gezien het bovenstaande is de gelijkenis van de rijke dwaas méér dan een algemene waarschuwing tegen hebzucht of het najagen van rijkdom¹.

1. De “mens uit de menigte” wilde – met hulp van de Messias – zijn erfdeel in het beloofde land opeisen. Maar de Here zei tegen hem: “Al heb je misschien recht op een stuk grond, dat is nog geen garantie dat je in leven zult blijven om van de opbrengst te genieten”. Wat heeft het voor zin om land op te eisen (of om te weigeren om land af te staan) als je binnenkort zult omkomen? Voor Joodse hoorders moet dit dreigend hebben geklonken.

2. De “mens uit de menigte” verlangde dat de Here het voor hem zou opnemen en zijn rechtszaak voor hem zou voeren. Maar de Here antwoordde met een citaat uit de wet: “Wie heeft Mij tot rechter of deler over u gesteld?”. In de oorspronkelijke Griekse tekst is het woord “u” een meervoud. Een oppervlakkige hoorder zou dit kunnen opvatten als: “je broer en jij”. Maar gezien het citaat uit Ex. 2:14 bedoelde de Heere met “u”: het volk der Hebreëën. Met een verwijzing naar de geschiedenis van Mozes gaf de Here Jezus aan dat Hij eens de wettige Rechter en Overste van Israël zal worden, maar het tijdens de ontmoeting met de “mens uit de menigte” nog niet was.

3. De rijke landeigenaar uit de gelijkenis kan worden beschouwd als een beeld van de broer die de erfenis niet wilde delen of van de vraagsteller, nadat die zijn deel van de erfenis had ontvangen. Ook al was hun een erfdeel met een overvloedige opbrengst geschonken, dat betekende nog niet dat ze ervan zouden kunnen genieten.

4. De rijke landeigenaar is echter ook een beeld van de Messias, zoals de inwoners van Judea Hem verwachtten. Volgens hen zou de Messias de “oogst” van Zijn land binnenhalen en de verstrooide kinderen van Israël verzamelen uit alle windstreken. Hij zou vrede tot stand brengen en het

---

¹ Joachim Jeremias schreef over de uitleg van de gelijkenis van de rijke dwaas: “Hier aber gilt es, einen verhängnisvollen Kurzschluß zu vermeiden. Es ist nämlich nicht so, wie es zunächst scheint, als ob Jesus die uralte Weisheit ‘Rasch geht der Tod den Menschen an’ seinen Hörern einprägen wollte. Vielmehr zeigt der Gesamttenor sämtlicher Warnrufe und Warngleichnisse, daß er als die drohende Gefahr nicht den unvermuteten Tod des einzelnen im Auge hat, sondern die bevorstehende endzeitliche Katastrophe und das bevorstehende Gericht” (*Die Gleichnisse Jesu* [Kurzausgabe], Gütersloh 1976, p.111).

grondgebied van de natie versterken en vergroten om Zijn broeders te kunnen huisvesten. Dan zou Hij samen met hen voorspoed genieten. Heel Israël zou mogen rusten, eten, drinken en vrolijk zijn.

5. Met de gelijkenis liet de Here zien wat er zou gebeuren met een man die aan de verwachtingen van het Joodse volk probeerde te voldoen. Zo iemand was een “dwaas” omdat hij niet bedacht was op de dingen van God, maar op de dingen van de mensen (vgl. Matth. 16:23). Een “dwaas” is een mens die in zijn voornemens en zijn optreden met God geen rekening houdt (Ps. 14:1, Spr. 28:26). Van zo’n dwaas zou zijn ziel nog “in deze nacht” worden afgeëist. Door zijn optreden zou het licht van de morgen niet aanbreken, integendeel: hij zou zich in het verderf storten. In de eerste eeuw van onze jaartelling zijn er heel wat van zulke dwazen geweest. Over sommigen van hen kunnen we lezen in de Bijbel: Theudas (Handelingen 5:36), Judas de Galileeër (Handelingen 5:37) en een zekere Egyptenaar (Handelingen 21:38). Al deze mannen werden gedood. Ze bereikten niets en hun aanhang werd verstrooid.

6. De Here stond herhaaldelijk bloot aan de verleiding om zich door het volk tot koning te laten uitroepen (zie b.v. Joh. 6:15). Maar Hij ging niet in op hun wens, want het was niet Zijn bedoeling om “voor zichzelf schatten te verzamelen” (vgl. Luk. 12:21), maar om de wil van Zijn Vader te volbrengen (zie b.v. Luk. 9:21-25). Hij greep het gelijk-zijn aan God, d.w.z. de Messiaanse heerlijkheid, niet als een roof (zoals Adam en Eva eens wilden doen), maar vernederde zich als een slaaf (Fil. 2:6-8). Hij gaf geen gehoor aan het verzoek van een luisteraar om als Rechter over Israël op te treden. Als Hij dat wel had gedaan, dan zou Hij in de strijd zijn gedood en Zijn beweging zou op niets zijn uitgelopen.

7. Uit de gelijkenis trok Jezus belangrijke conclusies (Luk. 12:22-34). Hij zei tegen Zijn discipelen: “Weest niet bezorgd” (vs.22), “Weest niet ongerust” (vs.29), en: “Wees niet bang” (vs.32). Die laatste opdracht staat ook in het Bijbelgedeelte dat aan de gelijkenis vooraf gaat (vs.4). Deze Schriftwoorden kunnen worden opgevat als een opdracht aan iedere gelovige om te vertrouwen op de zorg van de hemelse Vader. Maar gezien het tekstverband ging het om een opdracht van de Heere aan gelovigen uit Israël. Uit vs.4 en vs.30 blijkt immers dat Hij zich niet richtte tot de volken, maar tot Hebreëen. In de nabije toekomst zouden Zijn discipelen rekening moeten houden met vervolging door de “synagogen, de overheden en de machten” (Luk. 12:4-12,

zie vooral vs.11). Zulke instanties zouden hen bedreigen met de dood (vs.4). Tegen die achtergrond krijgt de opdracht: “Weest niet bezorgd voor uw leven” (Luk. 12:22) een bijzondere klank. In strijd met de gangbare verwachting zou de Messias in die dagen geen aardse heerlijkheid oogsten. Daarom zei Jezus tegen hen: “Wees niet bang, kleine kudde, want het is het welbehagen van uw Vader u het koninkrijk te geven” (vs.32). God houdt vast aan Zijn plannen ook al lijken die te falen. Hij zal voor jullie zorgen (Luk. 12:6-8,24-30). Vertrouw op Hem. Hij zal je beslist in Zijn komend rijk brengen, al is het door de dood heen (vs.6-8,23,31-32).

Slotwoord

De gelijkenis van de “rijke dwaas” kan worden opgevat als een waarschuwing tegen hebzucht en de jacht naar rijkdom. Uit het tekstverband blijkt echter dat het verhaal een waarschuwing bevat om zich niet door valse profeten te laten meeslepen. De ware Messias is een profeet als Mozes. Hij heeft na zijn eerste optreden het land verlaten en zal pas na een lange afwezigheid terugkeren om het volk Israël te gaan besturen.